

การฟื้นฟูทรัพยากรชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารชุมชนท่าแฉลบ
ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี
REVIVAL OF COMMUNITY RESOURCES FOR FOOD SECURITY IN THA
CHALAEB COMMUNITY, BANG KAJA SUB-DISTRICT, MUANG
CHANTABURI, CHANTABURI PROVINCE

ลือชัย วงษ์ทอง^๑
Luechai Wongthong
กฤษฎา นันทเพ็ชร^๒
Krisda Nantapetch

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการฟื้นฟูทรัพยากรชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารชุมชนท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมป่าชายเลนเขตพื้นที่ชุมชนท่าแฉลบ และวิธีการร่วมกิจกรรมของชาวบ้านในชุมชนกับองค์กรเครือข่ายทุกภาคส่วนเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนทางทะเลเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหาร โดยได้ทำการประยุกต์ตัวแบบ CIPP และ RBM มาใช้ในการสร้างกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา ประชากร คือ ชาวบ้านในชุมชนท่าแฉลบในพื้นที่หมู่ที่ ๙ และหมู่ที่ ๑๐ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี จากผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีส่วนร่วมกับโครงการ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่ม/ชมรมต่าง ๆ และเจ้าหน้าที่โครงการฯ จำนวน ๑๓๗ คน/เรือน โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ ประกอบด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (Depth interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Interview) ด้วยวิธีการถ่ายทอดจากประสบการณ์ตรงและการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ

^๑ อาจารย์ประจำวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา

^๒ อาจารย์ประจำวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา

๒๖๖ วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร วิทยาเขตแพร่ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒)

จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่ม/ชมรมต่าง ๆ และเจ้าหน้าที่โครงการฯ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้นจำนวน ๒๐ คน โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis)

ผลการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนท่าแฉลบหมู่ที่ ๙ และหมู่ที่ ๑๐ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ผลจากการดำเนินโครงการฟื้นฟูทรัพยากรชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารชุมชนท่าแฉลบ ที่ดำเนินโครงการมาแล้ว ๒ ปี ชาวบ้านในชุมชนได้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น โดยต้นไม้ที่ปลูกไว้ในป่าชายเลนมีมากขึ้นและเริ่มยืนต้นได้มากขึ้น มีความหลากหลายของพันธุ์ไม้ในป่าชายเลนเพิ่มขึ้น และเริ่มมีสัตว์น้ำมาอาศัยในบ้านปูบ้านปลามากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน จากผลการดำเนินโครงการฟื้นฟูทรัพยากรชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารชุมชนท่าแฉลบ นำโดยผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านในชุมชนซึ่งได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อดำเนินการ และได้มีกลุ่มเครือข่ายอาสาสมัคร กลุ่มพนักงานบริษัทกระทิงแดง กลุ่มหน่วยงานราชการ กลุ่มนักเรียน กลุ่มนิสิต กลุ่มนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เข้ามาร่วมกันทำกิจกรรมกับชาวบ้าน อาทิ การปลูกป่าชายเลน การสร้างปะการังเทียม และการสร้างบ้านปู บ้านปลา เป็นต้น

คำสำคัญ : การฟื้นฟู, ทรัพยากรชุมชน, ความมั่นคงทางอาหาร

Abstract

The objectives of this research were to study people's participation in environmental conservation of estuarine ecosystems in Tha Chalaeb and to study the methods of community participation with all parts of the organizational network in reviving estuarine community resources and environment for food security. The study utilizes the CIPP and RBM models for the conceptual framework used in the research. The data collection were used both In-depth interviews and focus-group with key informants – consisting of village heads, local leaders, interest or community groups leaders, and project officers – were employed to gather direct experience in their respective responsibilities and from the general local conditions. The qualitative data were analyzed using content analysis, and a questionnaire survey of local leaders, household heads and the people of Tha Chalab involved in the project totaling 137 households was analyzed using descriptive statistics of frequency, percentage, mean, and standard deviation.

The results indicated that village heads and locals of the community established a committee to process and work with volunteer groups, Krathing Daeng (Red Bull) company staff, and various students groups from many educational institutions who participated in activities such as planting mangroves, creating artificial reefs, and rejuvenating fish and crab habitats. Over the past two years of the projects' progress, the local community had seen real change, including that the mangrove trees had grown significantly, there was more species variety in the estuarine forest regime, and marine animal species variety had obviously increased in the rejuvenated fish and crab habitats, for example a range of fish species, shrimp, crabs, mollusks, etc.

Keywords : Revival, Community resources, Food security

บทนำ

ประเทศไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีแนวโน้มเสื่อมโทรม เห็นได้จากปัญหาภาวะมลพิษด้านต่าง ๆ และปัญหาการร้องเรียนด้านมลพิษที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของประชาชนโดยมีสาเหตุจากการเพิ่มขึ้นของประชากรและการพัฒนาเศรษฐกิจ ที่ทำให้เกิดการขยายตัวของกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ชุมชนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การคมนาคมและขนส่ง การค้าและบริการ การผลิต และการเกษตร เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สารเคมี และพลังงาน ที่ทำให้เกิดของเสียและมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อม ประกอบกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีอยู่จำนวนมาก และยังขาดการบูรณาการด้านการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอันจะยังผลให้การพัฒนาประเทศเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนและเสริมสร้างคุณภาพแห่งชีวิตของประชาชน ได้มีการจัดทำนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติขึ้น เพื่อเป็นนโยบายและแนวทางการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมระยะยาว ๒๐ ปี จาก พ.ศ. ๒๕๔๐ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๙ เนื่องด้วยลักษณะงานการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องใช้เวลาและมีความต่อเนื่องในการดำเนินงานจึงจะสัมฤทธิ์ผล^๓

โครงการฟื้นฟูทรัพยากรชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารบ้านท่าแฉลบ มีกรอบการดำเนินงานจากหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้หลักการด้านสังคมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเป็นเสาหลักของกิจกรรมทั้งหมด สร้างตัวชี้วัดการดำเนินงานชัดเจน และสามารถแบ่งกิจกรรมได้สองส่วน คือการเพิ่มศักยภาพชุมชน ซึ่งเน้นการทำงานกับชุมชนในเรื่องการพัฒนาแกนนำและสมาชิกชุมชนในเรื่องของการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น การขยายพันธุ์สัตว์น้ำ การให้ชุมชนค้ำจุนเรื่องการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำ การเชื่อมต่อกับเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น การขยายความร่วมมือไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับส่วนที่สองคือการติดตามและประเมินผล ซึ่งจะมีการเก็บข้อมูลตามกรอบการศึกษาร่วมกับชุมชนและสถาบันการศึกษา เพื่อแสวงหาข้อมูลที่น่าเชื่อถือและสามารถนำมาประเมินผลและนำไปปรับปรุงการดำเนินงานซึ่งกรอบการหาข้อมูลได้ยึดโยงกับหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนคือด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

จากสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นโครงการฟื้นฟูทรัพยากรชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารบ้านท่าแฉลบ เป็นโครงการที่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

^๓ สำนักงานนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๕๙, (กรุงเทพฯ : ๒๕๕๖), หน้า ๓๓๓.

ป่าชายเลน และได้สร้างความมั่นคงทางด้านอาหารด้วยการฟื้นฟูทรัพยากรชุมชน ด้านเพิ่มศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ด้านพัฒนาชุมชนรอบด้านตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้านฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรทางทะเลเพื่อสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อเป็นการนำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้ในการดำเนินโครงการฯ ด้วยหลักการที่ชัดเจน และมีตัวชี้วัดการดำเนินงานที่ชัดเจน จะสามารถสร้างชุมชนที่เข้มแข็งในการฟื้นฟูทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมป่าชายเลน เขตพื้นที่ชุมชนท่าแฉลบ และวิธีการร่วมกิจกรรมของชาวบ้านในชุมชนกับองค์กรเครือข่ายทุกภาคส่วนเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนทางทะเลเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหาร

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลจากประชาชนในชุมชนท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี จากผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ชุมชนหมู่ที่ ๙ (บางส่วนที่เข้าร่วมโครงการฯ) และหมู่ที่ ๑๐ ตำบลท่าแฉลบ จำนวน ๑๓๗ ครัวเรือน (ที่มีส่วนร่วมกับโครงการฯ) จากผู้นำในครัวเรือนหรือตัวแทนของครัวเรือน

๒. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (Depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) จากผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชนหมู่ที่ ๙ และหมู่ที่ ๑๐ ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่ม/ชมรมต่าง ๆ เจ้าหน้าที่โครงการฯ และจัดเวทีการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Interview) รวมทั้งสิ้นจำนวน ๒๐ คน

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

๑. ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ โดยค่าจำนวน ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard

Deviation) ในการอธิบายลักษณะข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย^๔

๒. ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์และจากการจัดเวทีการสนทนากลุ่มย่อย ด้วยวิธีการถ่ายทอดจากประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ และจากสภาพโดยรวมทั่วไปของพื้นที่ แล้วจึงนำเอาข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (content analysis)

ผลการศึกษา

(๑) ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ในชุมชนมีประชากรทั้งหมด ๖๙๗ คน มีจำนวนครัวเรือน ๑๔๗ ครัวเรือน ชาย ๓๔๔ คน หญิง ๓๕๓ คน โดยพื้นฐานในชุมชนเป็นคนท้องถิ่นเดิม ๆ ร้อยละ ๕๐ ส่วนอีกร้อยละ ๕๐ เป็นชาวนวน ที่ย้ายมาจากแหลมประดู่ และเป็นชาวจีนบ้าง ซึ่งชาวไทยที่เป็นคนดั้งเดิมและชาวจีนจะนับถือศาสนาพุทธ ส่วนชาวนวนจะนับถือศาสนาคริสต์ โดยในชุมชนชาวบ้านจะรู้จักกันหมดทุกหลังคาเรือน มีการดำเนินวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

กลุ่มอาชีพต่าง ๆ มีอาชีพประมง ได้แก่ ประมงชายฝั่ง ประมงพื้นบ้าน (เลี้ยงปลา เลี้ยงหอย) กลุ่มเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยกลุ่มอาชีพประมงมีอยู่ถึง ร้อยละ ๗๐ ในขณะที่อีกร้อยละ ๓๐ เป็นอาชีพรับราชการ อาชีพพนักงานบริษัท อาชีพค้าขาย อาชีพรับจ้างทั่วไป เป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้ในการทำอาชีพประมงนั้น ได้แก่ ๑) เครื่องมือที่ใช้ในการจับปลา ได้แก่ อวนปลากะพง อวนปลากะบอก อวนปลาทุ อวนปลาเห็ดโคน อวนปลาอืด อวนลอย ลอกดักปลา แหทอดปลากะพง และแหทอดปลาอืด เป็นต้น ๒) เครื่องมือที่ใช้ในการจับปู ได้แก่ อวนจมปู ลอบปู แลวดักปู และตะงอ เป็นต้น และ ๓) เครื่องมือที่ใช้ในการจับกุ้ง ได้แก่ อวน ๓ ชั้น อวนกุ้งขาว อวนรอกุ้ง และอวนกุ้งแซบ้วย เป็นต้น

สถานการณ์เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่หมู่บ้าน เรื่องน้ำ พบว่า น้ำมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อย โดยน้ำเน่าเสียในลำคลอง เป็นอันดับที่ ๑ เรื่องอากาศ พบว่า อากาศมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อยที่สุด โดยฝุ่นละอองจากการเผาขยะและเศษวัสดุ เป็นอันดับที่ ๑ เรื่องเสียง พบว่า มีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อยที่สุด โดยเสียงรบกวนจากยวดยานพาหนะ เป็นอันดับที่ ๑ เรื่องขยะ พบว่า ขยะมีสภาพปัญหาอยู่ในระดับน้อย โดยมีถังขยะในชุมชนให้บริการอย่างเพียงพอ เป็นอันดับที่ ๑

^๔ ลือชัย วงษ์ทอง, ความรู้เกี่ยวกับการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติโดยคอมพิวเตอร์ เพื่องานวิจัยทางสังคมศาสตร์, (ชลบุรี: วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗), หน้า ๑๘.

(๒) การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ชุมชนท่าแฉลบ

ผลการศึกษาคำสัมภาษณ์ของประชาชนในชุมชนท่าแฉลบหมู่ที่ ๙ และหมู่ที่ ๑๐ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย โดยด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรต้นไม้ป่าชายเลน เป็นอันดับที่ ๑

ด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำทะเล ประชาชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย โดยได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานดูแลรักษาป่าทะเลแก่บังคับการบริหารส่วนตำบล เป็นอันดับที่ ๑ ด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรต้นไม้ป่าชายเลน ประชาชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย โดยได้มีส่วนร่วมในการรณรงค์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรต้นไม้ป่าชายเลน เป็นอันดับที่ ๑ ด้านการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งมีชีวิตป่าชายเลน ประชาชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย โดยได้มีส่วนร่วมในการรณรงค์ในการอนุรักษ์ทรัพยากร สิ่งมีชีวิตบริเวณป่าชายเลน เป็นอันดับที่ ๑ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสภาพแวดล้อมป่าชายเลน ประชาชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย โดยได้มีส่วนร่วมในการรณรงค์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมเพื่อรักษาความสมดุลให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อลดมลภาวะบริเวณป่าชายเลน และเพื่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่สมบูรณ์ของคนในชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบบริเวณป่าชายเลน เป็นอันดับที่ ๑

(๓) วิธีการมีส่วนร่วม

จากการสัมภาษณ์นักวิชาการ ผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) พบว่า ประชาชนในชุมชนได้รับการชี้แจงเกี่ยวกับการพัฒนาในชุมชน จากผู้นำชุมชนคือผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจันทบุรี ที่เป็นผู้ประสานงานนำทุนพัฒนาจากการสนับสนุนของบริษัทกระทิงแดง เข้ามาช่วยเหลือการทำกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน และการจัดกิจกรรมเพื่อด้านการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารด้วยการฟื้นฟูทรัพยากรชุมชน ด้านเพิ่มศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ด้านพัฒนาชุมชนรอบด้านตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้านฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรทางทะเลเพื่อสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งทำให้ชาวบ้านในชุมชนได้เห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการช่วยเหลือของบริษัทกระทิงแดง

ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านในชุมชนได้จัดตั้งคณะกรรมการ เพื่อดำเนินการกิจกรรมร่วมกับกลุ่มอาสาสมัครและกลุ่มพนักงานบริษัทกระทิงแดง กลุ่มนักเรียน กลุ่มนิสิต กลุ่มนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่เข้าร่วมกันทำกิจกรรม อาทิ การปลูกป่าชายเลน การสร้างปะการังเทียม และการสร้างบ้านปูบ้านปลา เป็นต้น ซึ่งจากการดำเนินโครงการมาแล้วนั้น ๒ ปี ชาวบ้านในชุมชนได้ให้ความร่วมมือกับกลุ่มบริษัทกระทิงแดง และกลุ่มอาสาสมัครทุกกลุ่มเป็นอย่างดี มีสายสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมีการร่วมมือกันในการทำกิจกรรมเพื่อผลประโยชน์ของชุมชน โดยชาวบ้านมีวิธีเข้าร่วมในกิจกรรมที่ต่างกันไป เพราะชาวบ้านในชุมชนมีอาชีพ

ทำประมงแบบพื้นบ้านจึงมีเวลาในการเข้าร่วมในกิจกรรมที่ต่างกัน คือต้องประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวตนเองด้วย แต่ถ้ามีการจัดกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน ชาวบ้านก็ยินดีเข้าร่วมในกิจกรรม อาทิ บางส่วนร่วมปลูกป่าชายเลนกับกลุ่มบริษัทกระทิงแดงและกลุ่มอาสาสมัคร บางกลุ่มช่วยด้วยวิธีการทำอาหารมาเลี้ยงและบางกลุ่มก็ขอให้บอกว่าให้มาช่วยทำอะไรบ้าง เป็นต้น

การวิเคราะห์

การวิเคราะห์ด้วย Results-Based Management (RBM) ในบริบททางสังคมและเศรษฐกิจ โครงการฟื้นฟูทรัพยากรชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารชุมชนท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี และความก้าวหน้าทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมป่าชายเลนเขตพื้นที่ชุมชนท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

(๑) ด้านความสอดคล้องกับบริบท (content relevance)

๑. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมป่าชายเลนเขตพื้นที่ชุมชนท่าแฉลบ ตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี

๒. มีข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับการดำเนินงานตามโครงการฯ ได้แก่ ด้านการสร้าง ความมั่นคงทางด้านอาหารด้วยการฟื้นฟูทรัพยากรชุมชน ด้านเพิ่มศักยภาพชุมชนในการจัดการ ทรัพยากรท้องถิ่น ด้านพัฒนาชุมชนรอบด้านตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้านฟื้นฟูแหล่ง ทรัพยากรทางทะเลเพื่อสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ

๓. ขยายองค์รเครือข่ายทุกภาคส่วนเพื่อความร่วมมือในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนทางทะเล

๔. มีงานวิจัยรองรับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมป่าชายเลนเขตพื้นที่ชุมชนท่าแฉลบ

๕. มีงานวิจัยการติดตามความคืบหน้าและ/หรือปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการ ดำเนินงานตามแผนโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลนทางทะเล

๖. ชุมชนมีความเข้มแข็ง และมีศักยภาพในพื้นที่ฟื้นฟูทรัพยากรในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

(๒) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

การพัฒนาในชุมชนจากผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) และอาจารย์สมภพ ศิริสว่าง สมาคม เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจันทบุรี ซึ่งเป็นผู้ประสานงานนำเอาทุนพัฒนาในชุมชน

บริษัทกระทิงแดง ซึ่งทำให้ชาวบ้านในชุมชนเห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้ามาร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ

(๓) ด้านกระบวนการและประสิทธิภาพ (Process and Efficiency)

ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านในชุมชนได้ทำการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อดำเนินการในการทำงานและการทำกิจกรรม อาทิ การปลูกป่าชายเลน การสร้างปะการังเทียม และการสร้างบ้านปูบ้านปลา เป็นต้น ร่วมกับกลุ่มพนักงานบริษัทกระทิงแดง และกลุ่มอาสาสมัครกลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่เข้ามาร่วมกันทำกิจกรรม

(๔) ด้านผลผลิตและประสิทธิผล (Output and Effectiveness)

จากการดำเนินโครงการมาแล้วนั้น ๒ ปี ชาวบ้านในชุมชนได้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงขึ้นมาบ้างแล้ว โดยต้นไม้ที่ปลูกไว้ในป่าชายเลนมีมากเพิ่มขึ้นและเริ่มยืนต้นได้มากขึ้น มีความหลากหลายของพันธุ์ไม้ในป่าชายเลนเพิ่มขึ้น และเริ่มมีสัตว์น้ำมาอาศัยในบ้านปูบ้านปลามากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน จากความเปลี่ยนแปลงนี้เองโดยคาดการณ์ว่าอีก ๑ ปีชาวบ้านในชุมชนจะมีรายได้เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย ๓๐,๐๐๐ – ๔๐,๐๐๐ บาท จากการทำบ้านปูบ้านปลานั้นเอง

(๕) ด้านผลกระทบ (Impact)

จากการดำเนินงานฟื้นฟูพื้นที่ธรรมชาติชายฝั่ง ทำให้เรือประมงขนาดใหญ่เข้ามาจับสัตว์น้ำในบริเวณที่ทำบ้านปูบ้านปลา ปะการังเทียม หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ซัง” ไม่ได้ แต่ก็ยังมีชาวบ้านบางส่วนยังไม่เข้าใจโครงการนี้อย่างแท้จริง โดยชาวบ้านกลุ่มนี้ไม่เห็นประโยชน์และคิดว่าที่ทำนั้นไม่ได้ช่วยในการดำเนินวิถีชีวิตของครอบครัวจึงไม่ค่อยให้ความร่วมมือ

(๖) ด้านความยั่งยืน (Sustainable)

๑. สังคมมีความมั่นคงทางด้านอาหารด้วยการฟื้นฟูทรัพยากรชุมชน โดยเห็นได้จากต้นไม้ป่าชายเลนมีมากเพิ่มขึ้นและเริ่มยืนต้นได้มากขึ้น มีความหลากหลายของพันธุ์ไม้ในป่าชายเลนเพิ่มขึ้น

๒. ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งชาวบ้านในชุมชนได้เห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการช่วยเหลือของบริษัทกระทิงแดงและกลุ่มอาสาสมัคร จึงร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมป่าชายเลน และการจัดกิจกรรมเพื่อดำเนินการสร้าง ความมั่นคงทางด้านอาหารด้วยการฟื้นฟูทรัพยากรชุมชน ด้านเพิ่มศักยภาพชุมชนในการจัดการ ทรัพยากรท้องถิ่น ด้านพัฒนาชุมชนรอบด้านตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ด้านฟื้นฟูแหล่ง ทรัพยากรทางทะเลเพื่อสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ

๓. เกิดการพัฒนาชุมชนตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีข้อมูลที่พิสูจน์ได้ ซึ่งเห็นได้จากการเริ่มมีสัตว์น้ำมาอาศัยในบ้านปูบ้านปลามากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน ได้มีสัตว์น้ำหลากหลายชนิด อาทิ ปลาหลากหลายชนิด กุ้ง ปู หอยตากลม เป็นต้น

๔. ทรัพยากรทางทะเลมีความหลากหลายทางชีวภาพเพิ่มขึ้น ซึ่งเห็นได้จากการดำเนินโครงการมาแล้วนั้น ๒ ปี ชาวบ้านในชุมชนได้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงขึ้นมาบ้างแล้ว โดยต้นไม้ที่ปลูกไว้ในป่าชายเลนมีมากเพิ่มขึ้นและเริ่มยืนต้นได้มากขึ้น มีความหลากหลายของพันธุ์ไม้ในป่าชายเลนเพิ่มขึ้น และเริ่มมีสัตว์น้ำมาอาศัยในบ้านปูบ้านปลามากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน ได้มีสัตว์น้ำหลากหลายชนิด

๕. มีองค์กรเครือข่ายเข้าร่วมกิจกรรมการฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลมากขึ้น โดยชาวบ้านในชุมชนได้ทำการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อดำเนินการในการทำงานและการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มอาสาสมัครและกลุ่มพนักงานบริษัทกระทิงแดง กลุ่มนักเรียน กลุ่มนิสิต กลุ่มนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่างๆที่เข้ามาร่วมกันทำกิจกรรม อาทิ การปลูกป่าชายเลน การสร้างปะการังเทียม และการสร้างบ้านปูบ้านปลา เป็นต้น

อภิปรายผล

ผลจากการดำเนินโครงการฟื้นฟูทรัพยากรชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารชุมชนท่าแฉลบ ต.บางกะจะ อ.เมือง จ.จันทบุรี พบว่า โดยภาพรวมการฟื้นฟูทรัพยากรชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหารชุมชนท่าแฉลบ ต.บางกะจะ อ.เมือง จ.จันทบุรี มีการฟื้นฟูทรัพยากรจากการดำเนินโครงการมาแล้วนั้น ๒ ปี ชาวบ้านในชุมชนได้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงขึ้นมาบ้างแล้ว โดยต้นไม้ที่ปลูกไว้ในป่าชายเลนมีมากเพิ่มขึ้นและเริ่มยืนต้นได้มากขึ้น มีความหลากหลายของพันธุ์ไม้ในป่าชายเลนเพิ่มขึ้น และเริ่มมีสัตว์น้ำมาอาศัยในบ้านปูบ้านปลามากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน โดยผลการศึกษามีความสอดคล้องกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศความมั่นคงทางนิเวศของเกษม จันท์แก้ว^๕ ที่กล่าวไว้ว่า สถานะที่สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติยังคงความสามารถในการสนับสนุนการดำรงอยู่ของชีวิต ตอบสนองความจำเป็นในทางวัตถุและจิตวิญญาณแก่มนุษยชาติทั้งปวง ความมั่นคงทางนิเวศเป็นสถานะที่ปรากฏขึ้นในสังคมมนุษย์ที่ดำรงอยู่โดยปราศจากความหวาดกลัวความผิดปกติที่อาจเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและทรัพยากร สังคมมนุษย์สามารถบรรลุสถานะความมั่นคงทางนิเวศได้ก็ด้วยการจัดการที่ยั่งยืน การคุ้มครองป้องกันและการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและทรัพยากร ตามแนวคิดนี้สอดคล้องกับที่ลือชัย วงษ์ทอง^๖ ระบุว่า สังคมมีความ

^๕ เกษม จันท์แก้ว, การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมขั้นสูง, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๓.

^๖ ลือชัย วงษ์ทอง, เอกสารประกอบการบรรยาย, การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, (ชลบุรี: วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๙), หน้า ๓๙.

จำเป็นต้องคิดออกไปนอกกรอบแนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับหลักการของความมั่นคงแห่งรัฐ และจำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่เป็นพื้นฐานของการอยู่ดีมีสุขของคนในสังคม ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ ทรัพยากรชายฝั่ง และประเด็นที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น มลภาวะ อุบัติภัย ว่าเป็นพื้นฐานของความมั่นคงที่แท้จริง

ชาวบ้านในชุมชนท่าแฉลบ ต.บางกะจะ อ.เมือง จ.จันทบุรี มีส่วนร่วมช่วยกันฟื้นฟูทรัพยากรชุมชนเพื่อความมั่นคงทางด้านอาหาร โดยภาพรวมพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุทธิศักดิ์ ช่วยเมืองปักษ์^๗ ศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในโครงการป่าชุมชนบ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนอยู่ในระดับต่ำ และสอดคล้องกับทิพย์วรรณ ลิ้มเซ่งเฮง^๘ ที่ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในเขตเทศบาลเมืองระยอง พบว่า โดยภาพรวมการเข้าร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มสตรี อยู่ในระดับน้อย ซึ่งเหตุผลหลักของระดับการมีส่วนร่วมที่อยู่ในระดับน้อยน่าจะมาจากการที่ชาวบ้านทั่วไปไม่มองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับในระยะยาว และมองว่าเสียเวลาในการประกอบอาชีพเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง แต่จะเข้าร่วมก็ต่อเมื่อเห็นคนอื่นได้ประโยชน์ และอยากมีส่วนร่วมได้รับส่วนแบ่งนั้นเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรมีการวางแผนในอนาคตอีก ๕ ปีข้างหน้าโดยการจัดทำแผนการเป็นสถานที่ศึกษาป่าชายเลน
๒. ควรมีการจัดวางแผนในการส่งเสริมอาชีพเสริมให้กับชาวบ้านในชุมชน เช่น ของที่ระลึก การเพิ่มมูลค่าสินค้าจากการทำประมงพื้นบ้าน สินค้า OTOP ที่มาจากอาชีพประมงพื้นบ้าน เป็นต้น
๓. ควรมีการวางแผนการเตรียมความพร้อมในการทำอาชีพเสริมเกี่ยวกับการให้นักท่องเที่ยวมาพักร่วมกันกับชาวบ้านในชุมชนในรูปแบบโฮมสเตย์

^๗ สุทธิศักดิ์ ช่วยเมืองปักษ์, “การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในโครงการป่าชุมชนบ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์”, *งานนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๕๑, หน้า ๙๓.

^๘ ทิพย์วรรณ ลิ้มเซ่งเฮง, “การมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองระยอง”, *งานนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา), ๒๕๕๐, หน้า ๑๑๖.

๒๗๖ วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร วิทยาเขตแพร่ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒)

๔. ควรมีการให้ความรู้ความเข้าใจกับเยาวชนและประชาชนในชุมชนท่าแฉลบถึงความสำคัญของป่าชายเลนและการสร้างความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศที่มีอาหารสมบูรณ์

๕. ควรมีการจัดกิจกรรมที่สร้างถึงความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของป่าชายเลนโดยให้เยาวชนและประชาชนมีส่วนร่วมให้มากขึ้น

๖. ควรมีการจัดกิจกรรมในการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศที่มีอาหารสมบูรณ์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของป่าชายเลนโดยให้เยาวชนและประชาชนมีส่วนร่วมให้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

เกษม จันทรแก้ว. การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมชั้นสูง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.

ทิพย์วรรณ ลีเซ่งเฮง. การมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองระยอง. วิทยุวารสารรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๐.

ลือชัย วงษ์ทอง. ความรู้เกี่ยวกับการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติโดยคอมพิวเตอร์เพื่องานวิจัยทางสังคมศาสตร์. ชลบุรี: วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๗.

_____. เอกสารประกอบการบรรยาย การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๙.

สำนักงานนโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. นโยบายและแผนการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๕๙, ๒๕๕๖.

สุทธิศักดิ์ ช่วยเมืองปักษ์. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในโครงการป่าชุมชนบ้านน้ำเลา ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์. วิทยุวารสารรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๑.

